

Nr 153.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa ändringar i belysningssystemet inom Bodens fästning m. m.; given Stockholms slott den 9 mars 1923.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

P. Albin Hansson.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars 1923.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, SCHLYTER, ÖRNE.

Departementschefen, statsrådet Hansson anför:

Under punkten 67 av fjärde huvudtiteln i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlåtas angående utvidgad elektrifiering av Bodens

fästning, tillsvidare under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1923—1924 såsom extra reservationsanslag beräkna ett belopp av 147,000 kronor.

Jag anhåller nu att få underställa denna fråga Kungl. Maj:ts prövning.

Anslag till
anläggning av
en elektrisk
kraftstation
i Boden m. m.

För anläggning av en elektrisk kraftstation i Boden m. m. beviljade 1914 års senare riksdag ett anslag av 216,000 kronor samt anvisade därav å extra stat för år 1915 ett belopp av 117,000 kronor. Återstående 99,000 kronor anvisades av 1915 års riksdag å extra stat för år 1916.

Arméförvalt-
ningens
fortifikations-
departements
skrivelse den
16 sept. 1922.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 september 1922 gjorde arméförvaltningens fortifikationsdepartement framställning om utvidgad elektrifiering av Bodens fästning för belysnings- och kraftändamål samt anförde därvid följande.

Den elektriska energi, som för närvarande förbrukas inom Bodens fästning, erhålles dels och i främsta rummet från Bodens elektriska aktiebolag i form av lågspänd växelström (2×220 volts enfas växelström för belysning och 380 volts trefasström för kraft), dels även från vissa arméförvaltningen tillhöriga lokala kraftanläggningar, såsom i fortén, vätgasverket och intendenturen, varest likström alstras. Dessutom finnas mindre reservkraftanläggningar i tygstationen och vattenverket samt en reservkraftstation, den senare utrustad med två dieselmotorer, vardera om 150 Hk, vilken anläggning emellertid ännu ej tagits i bruk, och vilken för övrigt på grund av det strömsystem, för vilket den är utförd (likström), ej kan användas såsom reserv för eller komplettering av den av Bodens elektriska aktiebolag levererade trefasströmmen.

Leveransen av elektrisk energi från Bodens elektriska aktiebolag fullgöres i huvudsak enligt två kontrakt. Det ena, emellan arméförvaltningens intendentsdepartement och aktiebolaget Polen (sedermera Bodens elektriska aktiebolag), daterat den 4 och 10 november 1913, avser leverans av lågspänd enfasström för belysning och trefasström för motordrift. Priset är för belysning 20 öre och för kraft 15 öre per kilowattimme. Kontraktet förlängdes den 2 april 1918 och gäller till den 14 mars 1924 med sex månaders uppsägningstid. Det andra kontraktet, emellan arméförvaltningens artilleridepartement och Bodens elektriska aktiebolag, är daterat den 3 september 1908 och avser leverans av lågspänd växel- resp. trefasström för belysning och motordrift inom tygetablissemangen i Boden till ett pris av 27.5 resp. 15 öre per kilowattimme; kontraktet gällde först i en tioårsperiod och numera i femårsperioder samt utgår den 1 januari 1924, om det samma uppsäges 6 månader i förväg.

I skrivelse den 18 april 1922 emottog arméförvaltningen ett preliminärt erbjudande från vattenfallsstyrelsen om leverans av energi till Bodens fästning. Av de utredningar, som av arméförvaltningen på grund härav genom tillkallade sakkunniga verkstälts, har framgått, att den av vattenfallsstyrelsen erbjudna energileveransen kan komma till användning på nedan angivna sätt, och att därvid avsevärda besparingar för statsverket kunna vinnas, varom närmare i det följande kommer att anföras.

Den elektriska energi, som hittills förbrukats i arméförvaltningens etablissemang i Boden, har i stort sett använts för belysning och motordrift, och då den energi, som vattenfallsstyrelsen erbjudit sig leverera, skall ersätta den, som nu levereras av Bodens elektriska aktiebolag, har arméförvaltningen för avsikt att huvudsakligen använda densamma för nyssnämnda ändamål, men därjämte, i den mån så är tekniskt och ekonomiskt lämpligt, även för kokning i viss begränsad omfattning.

Dessutom har arméförvaltningen för avsikt att använda den av vattenfallsstyrelsen levererade energien för kraft- och belysningsändamål inom vissa fort, vätgasverket m. m.

För kokning kan den av vattenfallsstyrelsen erbjuda energien endast komma till användning i den omfattning den tillhandahållna kraften ej kan utnyttjas i full omfattning för motordrift och belysning, nämligen dels för kokning i maskapsmässarna och i intendenturkompaniets maskapskök i stället för nu för ändamålet använda vedspisar samt dels för stekning i maskapsköken.

Den nuvarande reservkraftstationen kan, som i det föregående omnämnts, på grund av det strömsystem, för vilket den är utförd, ej heller användas som reserv för den av vattenfallsstyrelsen tillhandahållna energien, vilken kommer att levereras såsom trefasström.

Då det givetvis är nödvändigt att på grund av de tekniska betingelser, vilka ligga till grund för vattenfallsstyrelsens erbjudande, erhålla en reserv för säkerställandet av strömleveransen för kraft- och belysningsändamål, måste förenämnda reservkraftstation för ändamålet ombyggas.

Kostnaderna för elektrifieringen på sätt ovan föreslagits beräknas uppgå till:

A. Ombyggnad av reservkraftstationen jämte anläggningar för energiens fördelning för kraft och belysning inom kasern-etablissemangen m. m.	kronor 259,000: —
B. Anläggningar för energiens framledande till och fördelning inom vissa fort, vätgasverket m. m.	» 136,000: —
C. Utrustning för elektrisk kokning i maskapsmässarna och intendenturkompaniets maskapskök	» 45,000: —

Vid beräkningen av sagda anläggningskostnader har arméförvaltningen utgått ifrån att endast svenska materialier skola komma till användning.

De årliga besparingar, vilka genom elektrifiering i här föreslagen omfattning skulle komma att uppstå, hava för här ovan under A angivna anläggningar beräknats uppgå till 22,300 kronor, varvid ränta beräknats å engångskostnaden och avskrivningar verkstälts enligt vid industriella företag brukliga normer. Därjämte har härvid hänsyn tagits till att, efter genomförandet av den utvidgade elektrifieringen, det torde vara ekonomiskt berättigt och fördelaktigt att för anläggningarnas ekonomiska handhavande och tillsyn anställa en inom förevarande område tekniskt kunnig person. Härfor har förslagsvis beräknats ett årligt belopp av 10,000 kronor. Tages återigen hänsyn uteslutande till driftkostnaderna, uppgå de årliga besparingarna under i övrigt samma betingelser till ej mindre än 43,400 kronor.

För under B angivna anläggningar skulle, om hänsyn icke toges till ränta och avskrivningar, visserligen en årlig besparing av endast 2,500 kronor komma att utvinnas. Härvid bör dock tagas i betraktande, dels att genom utförandet av anläggningarna en väsentligt enklare drift ernås under fredstid, samt dels att

brännoljeimporten kommer att minskas med 83 ton årligen. Ytterligare må här anföras, att handräkningspersonal i avsevärd grad kommer att inbesparas. Tillhandahållandet av sådan har för artilleriregementet varit i hög grad betungande.

Vid under C anförda anläggningar kunna för de uppkommande besparingarna inga exakta siffror angivas. Men då kokning med elektrisk energi jämförd med kokning medelst ved- eller kolspisar medför stora fördelar såsom renlighet, hastig uppvärmning och tillredning av födan, mindre personal, framför allt handräkningspersonal, håller arméförvaltningen före, att även anläggningar för kokning på elektrisk väg inom manskapsmässar och intendenturkompaniets manskapskök böra komma till stånd.

Som ovan framhållits, utgår tiden för de med Bodens elektriska aktiebolag träffade avtalen i början av år 1924. Arméförvaltningen har därför och på skäl, för vilka i det föregående redogjorts, ansett det vara för statsverket förmånligt, om åtgärder kunde vidtagas för utnyttjandet av vattenfallsstyrelsens erbjudande.

Med anledning härav gick arméförvaltningen i författning om en utredning av hithörande frågor, vilken utredning emellertid ej kunnat förr än nu slutföras, då vattenfallsstyrelsens förslagskontrakt, som är av grundläggande betydelse för ärendets hela och slutliga handläggning, ej kommit arméförvaltningen tillhanda förrän den 30 augusti 1922.

Anläggningarnas utförande kunna fördelas på två år med under A och C upptagna arbeten på första, övriga på andra året.

A anslaget till anläggning av en elektrisk kraftstation i Boden m. m. finnas reserverade 63,627 kronor 99 öre, av vilka 60,000 kronor beräknas kunna användas för under A upptagna arbeten.

På grund av vad sålunda anförts hemställde fortifikationsdepartementet, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för utvidgad elektrifiering av Bodens fästning för belysnings- och kraftändamål bevilja 380,000 kronor och därav för budgetåret 1923—1924 anvisa 244,000 kronor.

Yttrande
av kommandanten i
Boden.

Kommandanten i Boden har uti häröver den 23 oktober 1922 avgivet yttrande på det livligaste förordat den av fortifikationsdepartementet under A och C föreslagna användningen av Porjus-kraft inom fästningen och de därav föranledda arbetena.

Vad åter beträffar fortifikationsdepartementets förslag under B — anläggningar för energiens framdragande till och fördelning inom vissa fort, vätgasverket m. m. — har kommandanten icke funnit sådana skäl härför föreligga, att han ansett sig kunna förorda detsamma. Han anför i detta hänseende följande.

Någon nämnvärd besparing i penningar torde genom åtgärden i fråga icke kunna påräknas; någon minskning i handräkningspersonal kan näppeligen genom densamma ernås. Å andra sidan torde — med hänsyn till de maskinella anordningarna och deras vidmakthållande — vägande skäl kunna anföras mot en fredsåtgärd sådan som den föreslagna anläggningen. Ifrågasättas kan ävenledes, om

icke vissa olägenheter i tekniskt hänseende genom den föreslagna åtgärden skulle uppstå.

I delvis annat läge torde denna fråga komma, därest Porjus-kraft kan användas även för fortens uppvärmning. I så fall torde nämligen avsevärda besparingar för bränsle kunna göras, varjämte antalet handräckningspersonal torde kunna nedbringas. Med denna eventualitet har jag emellertid icke nu att räkna. Jag håller sålunda före, att fortifikationsdepartementets omförmälda förslag B icke för närvarande bör till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda med hänsyn till de maskinella anordningarna och deras vidmakthållande i sådant skick, att de omedelbarligen kunna tagas i anspråk.

Förnyad framställning i ämnet har sedermera, på given anledning, den 1 februari 1923 gjorts av arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement, vilka därvid meddelat, att vattenfallsstyrelsen efter förhandlingar med arméförvaltningen förklarat sig villig att för medel under styrelsens förvaltning utföra de högspänningsställverk, kabelledningar och transformatorledningar, som erfordrades för distributionen av den elektriska energien, och komme, i händelse av riksdagens bifall till proposition i ifrågavarande ärende, närmare avtal härom att träffas mellan arméförvaltningen och vattenfallsstyrelsen.

Arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartements skrivelse den 1 febr. 1923.

Härigenom kunde det av arméförvaltningen i förberörda skrivelse för de under A upptagna ändamål äskade beloppet nedbringas med omkring 97,000 kronor.

Vid kostnadsberäkningen hade hänsyn tagits därtill, att av anslaget till anläggning av elektrisk kraftstation i Boden m. m. reserverats 63,627 kronor 99 öre, av vilka 60,000 kronor beräknades kunna användas för ombyggnad av reservkraftstationen.

På grund av vad sålunda anförts och då det vore av stor vikt samt ekonomiskt fördelaktigt, att den ifrågavarande elektrifieringen snarast möjligt komme till utförande, hemställde fortifikations- och intendentsdepartementen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ombyggnad av reservkraftstationen jämte anläggningar för energiens fördelning för kraft och belysning inom kasernetablissemangen m. m. samt för utrustning för elektrisk kokning i manskapsmässarna och intendenturkompaniets manskapskök vid Bodens fästning, utöver ovannämnda för ändamålet redan tillgängliga 60,000 kronor, å extra stat för budgetåret 1923—1924 anvisa 147,000 kronor.

Då, såsom jag redan inledningsvis omnämnt, ett anslag å 216,000 kronor av 1914 års senare riksdag beviljades för anläggning av en kraftstation i Boden m. m., avsågs härmed, att Bodens fästning skulle göras oberoende av utom fästningsområdet belägna kraftkällor. En kraft-

Departementschefen.

station, utrustad med 2 stycken dieselmotorer och avsedd för likström, kom också till utförande. Anledningen till att man valde likströms-systemet torde hava varit, att detta system möjliggör användning av ackumulatorbatteri, varigenom elektricitetsverket icke behöver hållas i gång dygnet om.

Emellertid har kraftstationen hittills icke kunnat tagas i bruk. På grund av under kristiden rådande förhållanden lät man nämligen anstå med vidtagandet av vissa maskinella anordningar och anläggande av ledningsnät, för vilka ändamål medel beräknats under nyssnämnda anslag. Till följd härav återstår å detta anslag ett odisponerat belopp av 63,627 kronor 99 öre. Ett fullföljande av planen för anslaget användande, i syfte att kraftstationen skall fungera såsom ordinarie kraftkälla för fästningens behov av elektrisk energi, kan numera ur ekonomisk synpunkt icke förordas, allra minst sedan det förslag framkommit, som här föreligger till prövning.

Detta förslag innebär, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, att nu gällande kontrakt med Bodens elektriska aktiebolag om leverans av elektrisk energi för Bodens fästning skola uppsägas, samt att vattenfallsstyrelsen åtager sig leverans av dylik energi, avsedd för belysning och motordrift samt i viss omfattning jämväl för kokning. Då i ärendet verkställd utredning ådagalagt, att avsevärda besparingar härigenom skulle uppstå för statsverket, synes det mig vara angeläget, att den tilltänkta anordningen kommer till utförande.

De härmed sammanhängande anläggnings- m. fl. kostnader hava beräknats till sammanlagt 304,000 kronor, därav 259,000 kronor för ombyggnad av kraftstationen jämte anläggningar för energiens fördelning för kraft och belysning inom kasernetablissemangen m. m. samt 45,000 kronor för utrustning för elektrisk kokning i manskapsmässarna och intendenturkompaniets manskapskök. Den av fortifikationsdepartementet i dess tidigare skrivelse gjorda framställning om beviljande av medel jämväl till anläggningar för energiens framledande till och fördelning inom vissa fort m. m. har icke vidhållits i den av fortifikations- och intendentsdepartementen senare ingivna skrivelsen och torde, med hänsyn till vad kommandanten i Boden i sådant avseende anfört, icke böra föranleda någon åtgärd.

Kraftstationens ombyggnad torde få anses vara ett villkor för energileveransens ordnande på föreslaget sätt. Den av vattenfallsstyrelsen levererade kraften överföres i form av 15-periodig enfasström från Porjus till Luleå på de ledningar, som användas för den elektriska driften å Riksgränsbanan. I den mån kraften skall distribueras för så-

dant ändamål, varom här är fråga, omformas densamma i Luleå till trefas växelström. Då man med hänsyn såväl till ledningarnas längd som till uppkommande fel å omformaremaskineriet måste räkna med möjligheten av driftavbrott, synes det vara av behovet påkallat, att den nu befintliga kraftstationen, vilken såsom nyss nämndes är avsedd för likström, undergår erforderlig ombyggnad för att kunna tjäna såsom reservkraftstation i det för växelström inrättade belysnings- och kraftsystemet. Enligt vad jag inhämtat, belöpa av oförändrade beloppet, 259,000 kronor, å kostnaderna för denna ombyggnad 117,000 kronor.

Av det belopp om tillhoppa 304,000 kronor, vartill här ifrågasvarande kostnader beräknats uppgå, torde endast en del behöva av riksdagen äskas såsom anslag. För ändamålet hava 60,000 kronor ansetts kunna tagas i anspråk av förefintliga besparingar å ovannämnda, av 1914 års senare riksdag beviljade anslag. Mot den sålunda ifrågasatta medelsdispositionen synes i och för intet vara att erinra; dock torde riksdagens samtycke härtill böra inhämtas.

Vidare kan anslagsbehovet nedbringas med omkring 97,000 kronor därigenom, att vattenfallsstyrelsen, enligt avslutat preliminärt kontrakt, åtagit sig att utföra och bekosta alla för kraftdistributionen inom Bodens garnisonsområde erforderliga högspänningsställverk, kabelledningar och transformatorledningar. Styrelsens kostnader för utförandet av dessa anläggningar samt för materialier, administration m. m. skola, på sätt i kontraktet närmare angives, av arméförvaltningens intendentsdepartement förräntas samt amorteras inom loppet av högst fem år, räknat från det kraftleveransen tager sin början. Utgifterna för ränta och amortering, vilka äro avsedda att bestridas av vederbörande underhållsanslag, beräknas komma att täckas av skillnaden mellan de för närvarande till Bodens elektriska aktieföretag utgående avgifterna för inom fästningen förbrukad elektrisk energi och de avgifter för energileveransen, som enligt det preliminära kontraktet skola erläggas till vattenfallsstyrelsen. Det sålunda föreslagna sättet för dessa kostnaders bestridande giver mig icke anledning till någon erinran.

Under de av mig nu angivna förutsättningar skulle av riksdagen för ändamålet behöva äskas ett anslag av $(304,000 - 60,000 - 97,000 =)$ 147,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels för vidtagande av vissa ändringar i belysningssystemet inom Bodens fästning m. m. för budgetåret 1923—1924 under fjärde huvudtiteln anvisa ett extra reservationsanslag av 147,000 kronor,

dels ock medgiva, att för samma ändamål må tagas i anspråk högst 60,000 kronor av förefintliga besparingar å det av 1914 års senare riksdag till anläggning av en elektrisk kraftstation i Boden m. m. beviljade anslag av 216,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

A. Lindman.